

PROLOMENÍ MLČENÍ A HLEDÁNÍ CEST

JAN DUŠEK

ÚVODNÍ Z CYKLU PŘÍSPĚVKŮ POPISUJÍCÍCH SETKÁNÍ FÓRA OCHRANY PŘÍRODY SE VĚNUJE PRVNÍ AKCI KONANÉ V BŘEZNU 2012.

Mgr. JAN DUŠEK

Na Agentuře ochrany přírody a krajiny ČR spoluzaložil a vedl odbor monitoringu. Poté se stal vůdčí osobností několika významných neziskových organizací věnujících se odborné ochraně přírody a konzultantem zabývajícím se zejména implementací směrnice o stanovištích v evropských zemích.

Všichni máme v živé paměti podivnou atmosféru zděšení, která náš obor zachvátila v rámci tzv. „odideologizování“ resortu životního prostředí brzy po parlamentních volbách v roce 2010. Politický odklon od hájení zájmů ochrany přírody (resp. životního prostředí jako celku) zaskočil nepřipravené nejen zaměstnance veřejné správy, ale prakticky všechny, kdo se ochranou přírody u nás zabývají. Namísto péče o přírodní dědictví s respektem k hospodářským zájmům začaly být hájeny jen úzké a krátkodobé zájmy ekonomické při minimálním ohledu na potřeby ochrany přírody.

Samotná ochrana přírody, zejména pak v podobě státních institucí, však již dříve zvolila cestu ukazování pouze svých světlých stránek bez hlubší diskuse o existujících – často letitých – problémech. Tato strategie má zabránit zneužití kritiky pro diskreditaci celého systému, což je jistě pohled legitimní. Velká část odborné veřejnosti však tento postoj nesdílí, zejména protože bez kritiky je utlumena jakákoliv diskuse a tím i komunikace v rámci ochranné obce.

Zakladatelé Fóra proto došli v diskusích během roku 2011 k závěru, že právě absence vnitrooborové komunikace a diskuse patří mezi nejzávažnější problémy. Vznikla tak myšlenka na vytvoření platformy pro setkávání a diskusi ochranářů, Fóra ochrany přírody, a na rozdíl od mnoha jiných podnětných myšlenek kolem nás, došlo ihned k její realizaci.

SETKÁNÍ JAKO CESTA K DISKUSI

Právě pravidelné setkávání a diskutování aktuálních témat bylo vybráno jako cesta, která může ochranu přírody posunout do výrazně silnější pozice. Důležitou inspirací byla Mezinárodní akademie pro ochranu přírody (Internationale Naturschutzaka-

demie) při německém Spolkovém úřadu pro ochranu přírody, která díky své dlouhodobosti a množství pořádaných akcí pomáhá již po desetiletí v Německu v odborném posunu celého oboru.

Na počátku bylo cílem organizátorů zajistit alespoň jedno setkání ročně. Struktura setkání byla věnována velká pozornost s cílem umožnit zapojení skutečně všech účastníků při zamezení dlouhých příspěvků dominantních řečníků. Proto jsou setkání rozdělena na a) plenární část, kde vždy zazní nutné odborné úvodní prezentace, b) práci v menších skupinách, kde pod vedením moderátora dostávají

„Právě pravidelné setkávání a diskutování aktuálních témat bylo vybráno jako cesta, která může ochranu přírody posunout do výrazně silnější pozice.“

prostor všichni zúčastnění, a c) následně plenární shrnutí výstupů ze skupin.

Klíčová jsou také pravidla diskuse, která byla naformulována před prvním setkáním pro všechny aktivity Fóra a která zůstávají v platnosti dodnes:

- každý účastník Fóra představuje pouze svůj osobní názor, nikoliv pozici svého zaměstnavatele nebo jakékoliv jiné skupiny;
- vyloučeny jsou osobní výpady;
- Fórum se nebude vymezovat vůči jiné skupině osob či institucí;
- Fórum je otevřené a nepředjímá závěry;
- obecná kritika („všechno je špatně“) na Fórum nepatří.

První setkání bylo přes detailní přípravu experimentem, a proto se organizátoři rozhodli nezveřejnit informaci o jeho konání obecně, ale rozeslat pozvánku stovce vybraných ochranářů a dalších

odborníků se zájmem o ochranu přírody, kteří měli možnost ji dále distribuovat.

Samotné setkání se konalo 24. 3. 2012 v areálu České zemědělské univerzity, které poskytla své prostory a výrazně tak přispěla k možnosti uskutečnění akce. Zajímavé je, že přestože termín setkání byl záměrně stanoven na sobotu (takže účastníci museli obětovat svůj volný čas), na Suchdole se sešlo 56 zájemců o téma ochrany přírody, kterým byly objasněny cíle Fóra a představeny plánované aktivity. Účastníci se společně pokusili zejména identifikovat silné stránky a slabiny ochrany přírody v podmínkách ČR a vytipovat tematické okruhy pro diskusi na dalších setkáních.

VÝVĚSNÍ ŠTÍT A ACHILLOVA PATA

Před samotným setkáním byly všem pozvaným položeny dvě anketní otázky, a to „Jaká jsou silná a slabá místa v naší ochraně přírody?“ a „Na jakou otázku (problematiku) je aktuálně (v horizontu 1-2 let) třeba hledat odpovědi?“. Z odpovědí vznikl unikátní syllabus, který má dosud velkou vypovídací hodnotu a v elektronické podobě je ke stažení na [internetových stránkách Fóra](#).

Z pozitiv byla vyzvednuta zejména profesní kvalita českých ochranářů, protože většina pracovníků má odborné vzdělání a mnozí díky dlouhodobé práci také dostatek zkušeností. Účastníci také vyzvedli přínos zákona o ochraně přírody a krajiny, a to i přes množství jeho nedostatků, způsobených desítkami novelizací na jedné straně a neaktuálností některých ustanovení na straně druhé. Není zaned-

batelné, že se v ochraně přírody u nás stále angažuje dostatek lidí, kteří mají zájem na zlepšení nebo alespoň udržení stavu. Mezi dalšími silnými stránkami byla jmenována nejčastěji dlouhodobá tradice ochrany přírody, odborný potenciál v akademických pracovištích a v dostatku dat z průzkumů a výzkumů, dosud zachovalá příroda, zejména ve velkém počtu zvláště chráněných území, a konečně potenciál zapojení nevládních organizací.

Na druhou stranu naše neschopnost komunikace s veřejností byla identifikována jako nejmáňší nedostatek. Neumíme komunikovat s hospodáři ani akademickou obcí, neumíme zaujmout potenciální partnery. Ochrana přírody je budována shora (institucemi a zákony), nikoliv s podporou dobře informované veřejnosti. Tento stav vede k logickému nedostatku respektu, neboť ochrana přírody tak není považována za veřejnou záležitost, ale je vnímána jako brzda rozvoje.

Ztěžujeme si práci absencí jasně formulovaných cílů. Nemáme dostatek sebereflexe, nehodnotíme efektivitu ochranných opatření, nejednáme tudíž vždy efektivně. To vede v důsledku k často nedostatečné či nevhodné péči o krajinu.

Přes spokojenost s existencí zákona o ochraně přírody a krajiny účastníci setkání přiznali jeho v mnoha aspektech nedostatečné a na druhou stranu nadměrné používání, vedoucí v konečném důsledku k jeho snížené vymahatelnosti. Zákon je poznamenán také účelovými změnami a nepokračuje debata o jeho systémové novelizaci. Nutné je kvalitativní

zlepšení a sjednocení rozhodování státní správy, která tak prokáže svou kompetentnost a smysluplnost ochrany přírody před veřejností. Rozhodování orgánů ochrany přírody navíc stále není založené na soudobých poznatcích a chybí nám odborné profesní vzdělávání.

Potřebujeme rozvoj aplikovaného výzkumu, protože nedostatek uplatňování výstupů současného výzkumu v praxi je velmi citelný. Rozvoj ochranné biologie by měl být dále podporován samotnými institucemi odpovědnými za péči o přírodu a krajinu.

Účastníci zmínili ještě řadu dalších postřehů, které jsou stručně zaznamenány v souhrnu ze setkání [publikovaném na webu](#).

JE TOLIK OTÁZEK...

Dalším cílem setkání bylo určení zásadních témat k diskusi. Účastníci nejvíce cítili jako potřebné probrat možnosti a způsoby pozitivní prezentace ochrany přírody veřejnosti, abychom mohli ukazovat a vysvětlovat hodnotu přírody.

Dále si musíme definovat cíle a popsat směřování na různých úrovních ochranné práce. Je tedy třeba vytvářet koncepcce, a to na základě zhodnocení současného stavu a diskuse o dalším směřování. Za detailnější zhodnocení stojí také využívání právních nástrojů.

Vyplýval zájem o další diskusi nad možným zajištěním péče o krajinu, a to zejména mimo zvláště chráněná území. Měli bychom také zvážit zvýšení důrazu ochrany ekosystémů a procesů namísto stávající ochrany, cílené na jednotlivé fenomény.

ZAČÍNÁME SE BAVIT

V pracovních skupinách byla některá témata probírána v rámci moderované diskuse podrobněji s cílem bližší specifikace. Níže jsou ve zkratce uvedeny zásadní výstupy představené v plénu v závěrečné části setkání.

Skupina zabývající se prací s veřejností došla k závěru, že je třeba především naučit se lépe vysvětlovat proč, co a jak děláme nebo omezuje. Stejně tak bychom měli více a lépe prezentovat, co se nám podařilo a jak to prospívá přírodě, společnosti či konkrétním lidem, případně na co jsme přišli v rámci výzkumu. Příklady dobré praxe působí pozitivně a pomohou vytvořit lepší obraz ochranářů, než jaký

Inspirací pro vznik Fóra ochrany přírody byla činnost německé Mezinárodní akademie pro ochranu přírody. Foto převzato z [www.bfn.de](#)

je díky mediální realitě zakořeněný. Je na čase hlouběji hledat společné zájmy s různými zájmovými skupinami a potenciálními spojenci, nikoliv se vůči nim pouze vymezovat. Sami se musíme zamyslet nad postojem ochrany přírody

vrhy na tvorbu, propojování a úpravu koncepcí, včetně doporučení rolí účastníků, kde příkladovým modelem mohou být regionální programy se stabilními cíli, např. pro národní parky. Pozornost musí být věnována práci s cílovou skupinou a reálné

ochranu biodiverzity. Objevila se také otázka, zda jsou naše nástroje pro udržení či vytvoření ekologické stability správné. Tématem byla tedy identifikována dlouhá řada a účastníci byli postaveni před otázku, která z nich prioritně vybrat pro diskusi v rámci vznikajícího Fóra ochrany přírody.

Aktivita projektu PROVAZ čerpaly ze závěrů prvního setkání a snažily se o propojení vědy s praxí. Snímek z exkurze k protipovodňovým opatřením. Foto Simona Poláková

k omezování hospodářů a návštěvníků, a to především v chráněných územích. Ne vždy se totiž náš postoj zakládá na faktech nebo opodstatněném užití principu předběžné opatrnosti. Navíc nemáme zatím dostatečně kvalitní vyjednávací schopnosti, ale také odvalu a sebevědomí pro smysluplná jednání.

V případě problematiky péče o chráněná území se účastníci shodli, že je třeba vyjasnit přístup k uplatnění konceptu tzv. divočiny. Jako nedostatečně řešené se jeví téma ochrany vodních toků jako dynamických systémů. Účastníci považují za klíčovou také problematiku vlastnictví jako nástroje zajištění péče. Zazněly také hlasy pro zavedení odborné opozice jako nástroje zlepšení kvality plánů péče o maloplošná území, neboť často úroveň těchto základních koncepčních dokumentů výrazně pokulhává za potřebami současné ochrany přírody.

Na setkání se opakovaně diskutovala absence vize budoucího stavu přírody a krajiny. Měla by být provedena analýza chybného postupu přípravy a implementace koncepcí a důsledků pro ochranu přírody. Příkladem může být přístup k přenosu vědeckých dat a návrh jejich reálného využití. Následně se musíme zabývat ná-

uplatnitelnosti strategických dokumentů. V ochraně biologické rozmanitosti je třeba stanovit cíle a priority a definovat hlavní rizika, kterým ochrana přírody musí a bude muset čelit. V koncepčních otázkách byla připomínána nutnost zavedení systému hodnocení v ochraně přírody, zejména standardizace indikátorů a zvážení většího využití konceptu ekosystémových služeb. Měli bychom se také více zabývat identifikací kvality (definování hodnoty a potenciálu) tzv. volné krajiny a systémem hodnocení jejích změn.

Při diskusi o ochraně volné krajiny byl zdůrazňován význam a dopad sektorových zákonů na biodiverzitu. Jako klíčové téma se dále objevila nutnost ujasnění přístupu a spolupráce při územním plánování, kde se zatím ochraně přírody nedaří hrát adekvátně aktivní roli. Naše aktivity by měly vést k udržení diverzity stanovišť a souvisejících způsobů hospodaření při zohlednění role lidí využívajících krajinu v rámci hospodaření a dalších činností. Více je třeba se soustředit na prosazení přeměrování zemědělských a lesnických dotací dle nového konceptu krajiny. Měli bychom se zabývat biologickou funkcí dopravní infrastruktury a potěžebních ploch, kde je velký reálný potenciál pro

PŘÍŠTĚ JIŽ KONKRÉTNĚJI

Na základě hlasování zúčastněných byla pro druhé setkání vybrána témata zaměřená na a) analýzu dopadu sektorových zákonů na biodiverzitu, b) vysvětlování našich postojů a cílů veřejnosti a c) vytvoření vize budoucího stavu přírody a krajiny. Právě otázka potřeby ochranné vize se v průběhu setkání opakovala ve více diskusních skupinách. Témata, která se do tohoto výběru nedostala, zůstala v patrnosti a k mnohým z nich se diskuse Fóra vrátila či vrátí. Fórum ale zjevně bude vždy vyvolávat více otázek, než na které zvládne odpovědět, což je rozhodně v souladu s jeho smyslem. Reálným cílem Fóra ochrany přírody totiž není problémy vyřešit, ale především o nich diskutovat a podávat podněty a podklady k další práci. I když se to může zdát být málo, jedná se o dlouhodobě udržitelnou strategii této volné zájmové platformy. Realizace návrhů je potom závislá na ochotě a síle české ochrany přírody se diskutovanými problémy zabývat. Výstupy ze setkání jsou dostupné on-line a každý je může využít jako podklad pro svou práci.

Závěry úvodního setkání lze i s odstupem času hodnotit jako zásadní pro naši ochranu přírody. A to i přesto, že řada z nich se může jevit triviálními („vždyť tohle ví každý“) nebo paradoxními („jak je tohle po 20 letech vůbec možné“), neboť bez veřejného pojmenování problémů nemůže ani teoreticky začít jejich řešení. To vše se stalo základem dalšího směřování Fóra ochrany přírody, jehož setkání budeme dále popisovat v dalších číslech tohoto časopisu.